

Anna Florek

**Wsparcie dla dziecka ze specjalnymi
potrzebami edukacyjnymi w adaptacji
przedszkolnej**

Zapisana w obowiązujących dokumentach edukacja włączająca daje szansę, dzieciom ze specjalnymi potrzebami rozwojowymi (spr) i edukacyjnymi uczęszczania do przedszkola najbliżej miejsca ich zamieszkania. Czy z tej szansy skorzystają będzie zależało tylko w pewnym stopniu od zapatrywań rodziców i kondycji psychofizycznej dziecka. Faktycznymi decydentami są: przede wszystkim od przedszkola (dyrektor i nauczyciele), następnie organ je prowadzący. W większości przedszkoli ogólnodostępnych były (i są) dzieci z opóźnionym lub zaburzonym rozwojem i o ile ich obecność w grupie nie była zbyt uciążliwa dla pozostałych przedszkolaków i ich opiekunów, to nauczyciele w miarę swoich możliwości podejmowali wobec nich działania wychowawczo – edukacyjne i wyrównawcze. Edukacja włączająca stawia wobec przedszkola i nauczyciela znacznie wyższe wymagania. Działania wobec dziecka z spr powinny być świadomie i odpowiedzialnie podejmowane, planowane i realizowane. Oczekuje się współdziałania instytucji i osób, by stworzyć dziecku warunki odpowiednie do jak najlepszego rozwoju. Pomyślnie włączenie dziecka z spr do grupy rówieśniczej i zadowalające jego funkcjonowanie w tej grupie jest możliwe pod kilkoma warunkami. Opiszę krótko te, które wydają mi się najważniejsze.

Niektóre uwarunkowania pomyślnego włączenia dziecka do grupy rówieśniczej.

1. Wcześniej poznać dziecko.

W Polsce utrwaliła się dobra praktyka tworzenia już w maju list dzieci mających od września rozpocząć uczęszczanie do przedszkola. Z punktu widzenia dziecka z spr jest to bardzo korzystna okoliczność. Jeszcze przed wakacjami pracownicy przedszkola mogą poznać przyszłych przedszkolaków. Organizowane już powszechnie zajęcia adaptacyjne są do tego bardzo dobrą okazją. By poznać dziecko z spr należy raczej zacząć od spotkania indywidualnego z dyrektorem przedszkola i jego przyszłymi wychowawcami. Ważna jest dokumentacja specjalistyczna i wszystko to co o dziecku powiedzą rodzice oraz zaobserwują podczas takich spotkań nauczyciele. Dla nauczycieli prowadzących grupę dziecko z spr nie może być niespodzianką. Zanim rozpocznie się jego włączenie do grupy, przedszkole (dyrektor i nauczyciele) powinni mieć wiedzę o dziecku i wstępny plan pracy z nim.

2. Postrzegać rodziców jako kompetentnych partnerów i sprzymierzeńców.

To prawda, że nauczyciele i pracujący w przedszkolu specjaliści są fachowcami. Ale niezależnie od wykształcenia rodziców to rodzice wiedzą najwięcej o swoim dziecku i nikt jak oni nie pragną jego dobra. Może im brakować specjalistycznego nazewnictwa, ale doskonale opiszą jak w różnych sytuacjach funkcjonuje ich dziecko. Postawa szacunku dla rodziców, uznania ich starań i trudu związanego w wychowywaniem dziecka z spr jest podstawą do budowania dobrych relacji i realizowania wspólnych planów terapeutycznych oraz wychowawczo – edukacyjnych.

3. Rozpoznać i określić możliwości przedszkola w kontekście potrzeb dziecka.

Każde przedszkole ma inne zasoby osobowe i materialne. Warto się im przyjrzeć zapominając trochę o obowiązującej w danym czasie strukturze i organizacji. Przyjęcie dziecka o specjalnych potrzebach rozwojowych jest zawsze okazją, by popatrzeć kogo i co mamy

w przedszkolu oraz jak zorganizować pracę na przyszły rok. Burza mózgów podczas spotkania rady pedagogicznej podsunie dyrektorowi nowe rozwiązania korzystne dla dziecka z spr, pozostałych dzieci z grupy i rozwoju placówki. Jasno nazwane potrzeby dzieci z spr są zwykle motorem dobrych zmian w przedszkolu. Jedne zmiany można wprowadzać własnymi siłami inne z pomocą organu prowadzącego lub/i instytucji współpracujących oraz organizacji pozarządowych. Nieocenionymi pomocnikami są zawsze rodzice.

4. Zapewnić wsparcie dla nauczycieli dziecka.

Nauczyciel, nawet z wieloletnim stażem, może nie posiadać wystarczającego przygotowania, by efektywnie wspomagać dziecko z spr. Zawsze nowoprzyjęte dzieci są okazją i powodem by poszerzać nauczycielskie kompetencje. Dlatego należy nauczycielom zapewnić możliwość zdobycia wiedzy i umiejętności niezbędnej do dobrego zajmowania się dzieckiem. Ale to nie jest wystarczające. Nauczyciel, w którego grupie jest dziecko z dużymi trudnościami w zachowaniu i uczeniu się nie może mieć poczucia osamotnienia. Cały zespół powinien być dla niego wsparciem na etapie planowania pracy oraz jej realizowania i przede wszystkim, kiedy pojawiają się trudności z tym dzieckiem, z jego funkcjonowanie w grupie, z innymi dziećmi, z rodzicami. Harmonijne współdziałanie zespołu powinno stać się codzienną praktyką. To jest ciągle trudny aspekt funkcjonowania placówek oświatowych, w których często panuje atomizacja i rywalizacja.

5. Określić kto i co jest potrzebne, by grupa, w której jest dziecko z spr mogła normalnie funkcjonować.

Wiele można przewidzieć: mniej liczna grupa, wsparcie pedagoga specjalnego, zajęcia indywidualne specjalistyczne, obecność indywidualnego asystenta dziecka, przeorganizowanie sali zajęć, doposażenie w pomoce, sprzęt zabawki. To można zaplanować i przygotować wcześniej ale to co naprawdę stanowi o powodzeniu włączania to są również drobiazgi takie jak na przykład zaplanowanie zajęć indywidualnych wtedy, gdy dla dziecka pobyt w grupie jest mało korzystny; włączenie asystenta kiedy dziecko jeszcze nie radzi sobie samodzielnie a nauczyciel nie może objąć uwagę (podczas zajęć grupowych); nauczenie dziecko niektórych zabaw popularnych w grupie i zachowań obowiązujących wszystkie dzieci; zapewnienie dziecku możliwości odpoczynku i okresowego wyłączenia się z aktywności grupy; dostosowanie czasu pobytu dziecka do jego możliwości psychofizycznych. Szalenie ważny jest taki dobór metod i sposobów pracy z grupą, by możliwe było uczestnictwo wszystkich dzieci. Każde dziecko chce się wesoło bawić i uczyć – po to jest posyłane do przedszkola.

6. Włączanie jest procesem a nie faktem administracyjnym.

Ten proces, o tym pisałam na początku tego artykułu, zaczyna się przed przyjściem dziecka do przedszkola i trwa zwykle przez cały pobyt jego w przedszkolu. Włączając, to tworzyć przestrzeń do rozwoju i budować relacje. Trzeba się bacznie przyglądać dziecku z spr i jego rówieśnikom z grupy. Zauważać i podtrzymywać nawet najmniejsze przejawy kontaktu pojawiającego się pomiędzy dzieckiem z spr i jego rówieśnikami z grupy. Zachęcać do wspólnej zabawy. Wyjaśniać sytuacje trudne, powstałe z udziałem dziecka z spr.

Włączanie w praktyce Społecznego Przedszkola Integracyjnego

Rodzice chcąc zapisać dziecko do przedszkola zgłaszają się osobiście, by wypełnić formularz. Zawsze zapraszamy również dziecko, by wstępnie zorientować się kim jest ten kandydat, jakie są jego potrzeby, możliwości i oczekiwania rodziców. Dowiadujemy się jakiego rodzaju terapia jest jego udziałem.

Przedstawiamy rodzicom naszą propozycję, to znaczy jak jest organizowana u nas opieka, wychowanie i terapia oraz co możemy zaproponować temu konkretnemu dziecku. Następnie po rekrutacji ponownie spotykamy się z rodzicami i ustalamy jakie działania wobec dziecka podejmiemy przed wakacjami. Są to spotkania z przyszłymi wychowawcami, a jeśli jest to dziecko autystyczne - z terapeutą, który będzie je w przyszłości prowadził. Odbywają się spotkania w grupie kandydatów (dwa razy w tygodniu) a także w grupie przedszkolnej, do której w przyszłym roku szkolnym będzie uczęszczało (w naszym przedszkolu są grupy zróżnicowane wiekowo). Wszystkie te spotkania odbywają się z udziałem rodziców lub opiekunów dziecka. Dzięki temu mają okazję poznać się rodzice i pracownicy przedszkola; dziecko i jego wychowawcy oraz terapeuci; rodzice nowoprzyjętych dzieci, nowe dzieci i dzieci już uczęszczające do przedszkola. To bardzo ważny czas – stanowi on dobre przygotowanie wszystkich do nowego roku przedszkolnego.

W naszym przedszkolu włączanie dzieci do grupy rówieśniczej ułatwia organizacja przedszkola, między innymi tworzenie grup zróżnicowanych wiekowo. Dzięki temu wychowawcy mogą nielicznym, nowym przedszkolakom dać dostatecznie dużo uwagi. (więcej na temat organizacji i pracy przedszkola w: A. Florek, Dziecko w grupie. 2010). Dziecko z spr nigdy nie rozpoczyna uczęszczania do przedszkola w pełnym wymiarze czasu. Rodzaj zajęć i czas pobytu dziecka jest ustalany i ewentualnie modyfikowany w porozumieniu wychowawców (terapeutów) z rodzicami. Jest to bardzo ważne, by zapewnić dziecku uczestnictwo w różnorodnych zajęciach (grupowych i indywidualnych) ale na miarę jego potrzeb i możliwości. Na początku pobytu towarzyszy dziecku osoba dorosła, która pomoże początkującemu przedszkolakowi wykonać zadania, zrozumieć polecenia, wytłumaczy innym o co mu chodzi, a jeśli sytuacja jest dla dziecka za trudna, zbyt męcząca, opuścić z nim salę, w której odbywają się zajęcia. Jest to niezwykle ważne jeśli naszym celem jest zachęcić je do przebywania z innymi dziećmi; bezkolizyjnego przebywania. W tym czasie ustala się pierwszy plan pracy. Uczestnictwo dziecka w życiu grupy jest zależne od stopnia samodzielności, umiejętnego funkcjonowania w relacjach z innymi, zdolności naśladowania. Zadaniem wychowawców i specjalistów jest rozpoznanie posiadanych przez dziecko umiejętności i wykorzystanie do pomyślnego funkcjonowania w grupie oraz stymulowania dalszego rozwoju. Jeśli dziecko oswoi się z nowym otoczeniem – dzieci, dorośli, pomieszczenia – osoby bliskie, towarzyszące dziecku pozostawiają je pod opieką wychowawców lub jeśli zachodzi taka potrzeba pod opieką terapeuty lub indywidualnego asystenta. Zwiększona indywidualna opieka wskazana jest zawsze wtedy gdy dziecko ma trudności z rozumieniem i podporządkowaniem się zasadom i regułom obowiązującym w grupie, gdy nie potrafi w ogóle lub ma poważne trudności w relacjach z dorosłymi i rówieśnikami. Największe trudności w tych zakresach mają dzieci autystyczne, dlatego w naszym przedszkolu są one zawsze objęte specjalnym, indywidualnym programem terapeutycznym. Staramy się bardzo uważać na to, by obecność dzieci niepełnosprawnych nie zakłócała prawidłowego funkcjonowania grupy.

Zwykle tak planujemy pobyt dziecka w przedszkolu aby przebywanie z rówieśnikami było dla niego silną motywacją i nagrodą. Wybieramy czas najkorzystniejszy dla dziecka (organizacja pracy przedszkola nie stanowi przeszkody), to znaczy: jeśli najlepiej funkcjonuje rano – wybieramy poranne zajęcia i czas śniadania; jeśli bliżej południa – wybieramy zajęcia przed obiadem i czas obiadu. Niewyspane albo przemęczone dziecko, dodatkowo obciążone nadmiarem bodźców i wrażeń nie będzie ani łatwym podopiecznym ani miłym kompanem do zabawy. Czas pobytu dziecka w przedszkolu stopniowo wydłużamy, mając na uwadze to, iż jeśli się pojawiły lub nasiliły niepokojące zachowania (płaczliwość, konfliktowość, itp.) wówczas wracamy do poprzedniego wymiaru czasu pobytu lub ograniczamy pobyt w grupie na rzecz zajęć indywidualnych.

Pomimo, że okres adaptacyjny jest zwykle zakończony najpóźniej po miesiącu uczęszczania dziecka do przedszkola (dziecko chętnie pozostaje pod opieką wychowawców lub terapeuty) to proces włączania dziecka do grupy rówieśniczej często dopiero się rozpoczyna. Ten czas dla każdego dziecka jest inny, zaś u przedszkolaków ze specjalnymi potrzebami rozwojowymi trwa czasem nawet przez cały okres przedszkolny i wymaga uważnego monitorowania ze strony terapeutów, wychowawców i rodziców.

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI